

Madaniyat sohasida statistika ko'rsatkichlarini shakllantirish bo'yicha uslubiy nizom

Madaniyat va san'at statistikasi ijtimoiy soha statistikasining bir tarmog'i sifatida miqdoriy tahlilga javob beradigan madaniyat va san'at sohasidagi faoliyatni aks ettiradi.

Madaniyat va san'at sohasi faoliyati milliy madaniy merosni asrab-avaylash, ma'naviy qadriyatlarni aholi tomonidan qabul qilish va tarqatish sohalarini qamrab oladi.

Madaniyat va san'at sohasidagi faoliyatni amalga oshirish uchun mo'ljallangan ixtisoslashgan tashkilot va muassasalarning keng tarmog'i mavjud bo'lib: ular muzeylar, teatrlar, kutubxonalar, konsert tashkilotlari, bosma nashrlar va boshqalar, shuningdek ushbu faoliyat bilan professional ravishda shug'ullanadigan xodimlardir.

Madaniyat statistikasi ko'rsatkichlarini shakllantirish bo'yicha uslubiy nizom (bundan buyon matnda - uslubiy nizom deb yuritiladi) madaniyat sohasi, asosiy tushunchalar, atamalar va ularning ta'riflari, madaniyat statistika ko'rsatkichlarini hisoblash tartibi va rasmiy statistika ma'lumotlarini tarqatish to'g'risida rasmiy statistika axborotlarini shakllantirish maqsadlarida ishlab chiqilgan.

Uslubiy nizom ("YUNESKOning madaniy statistika tizimi-2009" qo'llanmasi (2009 UNESCO Framework for Cultural Statistics (FCS)) YUNESKO statistika instituti (ISYU) ishtirokida tayyorlangan madaniy ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish bo'yicha tavsiyalarga asoslanadi.

Uslubiy nizom O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020- yil 3- avgustdagi "O'zbekiston Respublikasining milliy statistika tizimini yanada takomillashtirish va rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-4796-son qarorini amalga oshirish maqsadida, mamlakatimizda statistika ma'lumotlarining sifati va ishonchliligini oshirish bo'yicha tizimli ishlarni amalga oshirish doirasida joriy etilgan.

1- bob. Umumiy qoidalar

1. Ushbu uslubiy nizomda quyidagi asosiy terminlar va ularning ta'riflaridan foydalaniladi:

madaniyat statistikasi – statistika tarmoqlari muassasalari faoliyatini o'rganuvchi statistika sohasi bo'lib, axborot-kutubxona va axborot-resurs markazlari, klub tipidagi madaniyat muassasalari, muzeylar, teatrlar, konsert tashkilotlari, madaniyat va dam olish bog'lari, sirklar, hayvonot bog'lari; kitob, jurnal va gazeta mahsulotlarini chop etilishini aks ettiradi.

Ko'rsatkichlar tizimi ushbu muassasalarning asosiy faoliyatini, ularning moddiy-texnik bazasining holatini, xodimlarning sifat va miqdoriy tarkibini tavsiflaydi.

madaniyat va san'at muassasalari soni – hisobot davri yakunida faoliyat turlari bo'yicha rasmiy ro'yxatdan o'tgan madaniyat va san'at muassasalari;

muzey – tarixiy yodgorlik va obidalarni, moddiy va ma'naviy madaniyat va tabiiy ob'ektlarni to'plash va ommalashtirish bilan shug'ullanuvchi ilmiy-tadqiqot va madaniy-ma'rifiy muassasadir. Muzeylar turlari bo'yicha: tarixiy, yodgorlik xotira, o'lkashunoslik, san'atshunoslik, tabiiy - ilmiy, adabiy va tarmoq muzeylariga bo'linadi;

muzey fondi – muzeyda saqlanayotgan muzey ashyolari va muzey kolleksiyalarining ilmiy asoslangan to'plami;

teatrlar, konsert tashkilotlari, sirklar – shaxslarni estetik tarbiyalash maqsadida, ularning teatr (musiqa) san'atiga bo'lgan ehtiyojlarini shakllantirish va qondirish, sahna (musiqiy) san'at asarlarini ommalashtirish maqsadida spektakllar, konsertlar yoki boshqa ommaviy tomoshalar tashkil etish, namoyish qilish va o'tkazish bilan shug'ullanuvchi ijodiy guruhlar va alohida ijrochilardan tarkib topgan madaniyat tashkilotlaridir;

professional teatr – bu professional guruhni o'z ichiga olgan teatr san'atining ijodiy jamoasi. Professional teatrlar tarmog'iga opera va balet, dramatik, musiqiy, bolalar va yosh tomoshabinlar teatrlari kiradi;

konsert tashkiloti – konsert faoliyatini tashkil etish bilan shug'ullanuvchi (filarmoniya, gastrol-konsert, konsert zali) yoki mustaqil jamoani (musiqiy, xor, raqs va boshqalar) tashkil etish bilan shug'ullanadigan madaniyat tashkilotidir;

sirk – bu sirk tomoshalari namoyish etiladigan arena (manej) ga ega bo'lgan bino bo'lib, vaqti-vaqti bilan o'zgarib turadigan sirk artistlari jamoasidan iborat bo'lgan ko'ngilochar tashkilot;

madaniyat va istirohat bog'lari – bu aholi o'rtasida madaniy hordiq chiqarish va jismoniy tarbiya va sog'lomlashtirish ishlarini tashkil etuvchi tabiiy va madaniy - rekreatsion hududiy shahar (posyolka, qishloq) ga ega bo'lgan keng qamrovli va ko'p tarmoqli madaniyat muassasasi;

hayvonot bog'lari (zoologiya markazlari) – yovvoyi hayvonlarni ko'rsatish, o'rganish va ko'paytirish maqsadida asirlikda (qafaslarda, kataklarda) yoki yarim erkin (tabiiy muhitga o'xshash sharoitdagi katta maydonlarda) saqlanadigan ilmiy va ma'rifiy muassasalar;

madaniyat va dam olish muassasasi – faoliyatining asosiy yo'nalishi aholiga turli xil ijtimoiy-madaniy, ma'rifiy, sog'lomlashtirish, ko'ngil ochish xizmatlarini ko'rsatish, badiiy havaskorlik san'atini rivojlantirish uchun shart-sharoit yaratishdan iborat bo'lgan tashkilotdir. U ta'sischi tomonidan an'anaviy xalq amaliy sa'atini rivojlantirish, aholining ijtimoiy-madaniy faolligini oshirish, bo'sh vaqtlarda dam olishni tashkil etishda jamoat ehtiyojlarni qondirish maqsadida yaratiladi.

kinoteatrlar – bu boshqa maqsadlarda foydalanilmaydigan statsionar kinoqurilmalar bilan jihozlangan maxsus bino;

kinoqurilmalar – kameralar soni va kino kengligidan qat'i nazar, zalda, boshqa xonada yoki maqsadga muvofiq o'rindiqli maydonda o'rnatilgan, filmlarni namoyish qilish uchun uskunalar to'plami (chiptalarni sotmasdan filmlar namoyish etadigan boshqa kinoqurilmalar kiritilmagan);

kinonamoyish – tomoshabinlarga ma'lum bir film dasturini (bir yoki bir nechta) ularning janrini hisobga olmagan holda bir martalik namoyish (faqat pullik kinonamoyishlar hisobga olinadi);

kitoblar va risolalar soni – yil boshidan beri chop etiladigan matn, tasviriy, notalar varaqasi va kartografik ma'lumotlarni, kartalar to'plamlari va boshqalarni o'z ichiga olgan bosma nashrlar birligi soni;

jurnallar va boshqa davriy nashrlar soni – yil boshidan chop etilgan bosma nashrlar (shu jumladan, davriy chop etiladigan to'plamlar va byulletenlarni qo'shgan holda) soni;

gazetalar soni – barcha hududiy nashriyotlar tomonidan turli vaqt oralig'ida chop etilgan gazetalar nashrlarini o'z ichiga oladi;

tiraj – bir xil nomdagi nashrlarning jami nusxalari soni ming nusxada;

yillik tiraj – hisobot yilida chop etilgan nashrlarning tirajlari yig'indisi;

gazetalarning o'rtacha bir martalik tiraji – hisobot davrida chop etilgan nashrlar soni (raqamlari) bo'yicha, nashrlarning barcha sonlari (raqamlari) tirajini bo'lish yo'li bilan hisoblanadi;

axborot-kutubxona va axborot-resurs markazlari – takroriy hujjatlar (kitoblar, davriy nashrlar, boshqa hujjatlar, shu jumladan badiiy nashrlar, audiovizual va mashinada o'qiladigan materiallar)ning uyushgan fondiga ega bo'lgan hamda ularni jismoniy va yuridik shaxslarga vaqtincha foydalanish uchun taqdim etadigan axborot, madaniy-ma'rifiy muassasa AKM va ARM mustaqil muassasa, korxona yoki tashkilotning tarkibiy bo'linmasi bo'lishi mumkin;

kutubxona fondi – bu uyushgan hujjatlar to'plamidir. Hisob birligida kitobning alohida nusxasi, risolalar, katta hajmli oylik jurnallarning alohida soni, kichik hajmli jurnallar to'plami, yillik gazetalar to'plami, notalar varaqasi, kartografik va badiiy adabiyotlarning alohida nusxalari, shaffof to'plami, audiovizual va mashinada o'qiladigan hujjatlarning alohida nusxalaridir. Kutubxona fondi inventar kitoblarida qo'yidagi sxema bo'yicha hisobga olinadi: hisobot yilning boshida bo'lgan, yil davomida olingan, hisobot yilining oxirida chiqarilgan;

kitob berish – kitobxonga o'qish zalida yoki obuna vaqtida vaqtincha hujjatning bir nusxasini (kitoblar, davriy nashrlar, boshqa hujjatlar, shu jumladan badiiy nashrlar, audiovizual va mashinada o'qiladigan materiallar) foydalanish uchun berish;

kitobxon – kutubxona xizmatlaridan foydalanadigan va kutubxonadan tashqarida foydalanish uchun hujjatlarni olish maqsadida kutubxonaga yozilgan shaxs;

foydalanuvchilar soni – obunachilar yoki kitobxonlar soni bo'yicha amalga oshiriladi. Yil davomida kitob olgan kitobxonlarning umumiy soni yil oxiridagi obunachilar tartib raqami bilan belgilanadi;

foydalanilgan kitoblar – kutubxona fondidan kitobxonlarning foydalanish darajasini tavsiflovchi ko'rsatkich bo'lib, kitoblarning yillik sonini yil davomida foydalangan kitobxonlar soniga bo'lish yo'li bilan hisoblanadi;

moddiy madaniy meros ob'ektlariga – arxeologiya yodgorliklari, arxitektura yodgorliklari, monumental san'at yodgorliklari, diqqatga sazovor joylar kiradi.

2- bob. Ma'lumotlar manbai va uning statistik hisobi

2 .Statistika kuzatuvlarini o'tkazish uchun ma'lumotlar manbalari madaniyat statistikasi bo'yicha statistika hisobotining quyidagi shakllari hisoblanadi:

1- muzey shakli "Muzey faoliyati to'g'risidagi hisobot" (yillik), ushbu statistika hisoboti yiliga bir marta davlat mulki shaklidagi muzeylar tomonidan taqdim etiladi. Statistika hisoboti quyidagi ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi: muzey fond eksponatlari turlari, muzey binosining texnik holati, tashriflar soni, ilmiy xodimlar va boshqalar.

1- teatr shakli "Teatr faoliyati to'g'risida hisobot" (yillik), ushbu statistika hisoboti barcha mulkchilik shaklidagi teatrlar tomonidan yiliga bir marta taqdim etiladi. Statistika hisoboti quyidagi ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi: teatrning moddiy bazasi, tomosha zali sig'imi, spektakllar soni, tomoshabinlar soni, jami yig'imlar.

1- konsert shakli "Konsert tashkiloti va sirk jamoasi faoliyati to'g'risidagi hisobot" (yillik), ushbu statistika hisoboti konsert tashkilotlari, statsionar va ko'chma sirkalar tomonidan yiliga bir marta taqdim etiladi. Statistika hisobotida quyidagi ko'rsatkichlar mavjud: konsertlar soni, tinglovchilar soni, spektakllar va tomoshabinlar soni, doimiy jamoalar soni va boshqalar.

1- madaniyat (bog'lar) shakli "Hayvonot bog'lari, botanika bog'i, madaniyat va istirohat bog'lari faoliyati to'g'risidagi hisobot" (yillik), ushbu statistika hisoboti hayvonot bog'lari, botanika bog'i, barcha mulkchilik shaklidagi madaniyat va istirohat bog'lari tomonidan yiliga bir marta taqdim etiladi. Statistika hisobotida quyidagi ko'rsatkichlar mavjud: dam olish ob'ektlari soni, attraksionlar soni, tashriflar soni, hayvonot va o'simlik dunyosi namunalari soni, xodimlar soni va boshqalar.

1- madaniyat markazi shakli "Madaniyat markazlari faoliyati to'g'risidagi hisobot" (yillik), ushbu statistika hisoboti madaniyat markazlari – tuman (shahar) madaniyat bo'limlari, davlat statistika organlariga yiliga bir marta taqdim etiladi. Statistika hisoboti quyidagi ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi: moddiy texnika bazasi, tadbirlar soni va tashrif buyuruvchilar soni, to'garaklar, studiyalar va badiiy havaskorlik jamoalari va ishtirokchilar soni va boshqalar.

1- film shakli "Filmlar ishlab chiqarish to'g'risidagi hisobot" (yillik), ushbu statistika yig'ma hisoboti O'zbekiston Respublikasi kinematografiya agentligi tomonidan hududlar kesimida yiliga bir marta taqdim etiladi.

Statistika hisoboti quyidagi ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi: film va boshqa kinomahsulotlar nomi, film va boshqa kinomahsulotlari turi, prokatga chiqarilgan filmlar soni, kinoteatrlar soni va boshqalar.

3. Madaniyat statistikasi 1- yanvar holatiga KTYADR ma'lumotlari asosida shakllantiriladi. Statistika kuzatuv ob'ektlari - tomoshabinlar, foydalanuvchilar, tashrif buyuruvchilar, spektakllar, ko'rgazmalar, muzey fondi eksponatlari, madaniyat va san'at xodimlarining miqdoriy va sifat tarkibi, moddiy texnik bazasi, shuningdek, Turizm va madaniy meros vazirligining moddiy madaniy meros yodgorliklari hamda Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligining kutubxona fondi, nashrlar soni, raqamlar soni, tirajlar, to'garaklar va studiyalar bo'yicha ma'muriy ma'lumotlaridir.

4. Statistika kuzatuvlari birligi: muzeylar, teatrlar, konsert tashkilotlari, istirohat bog'lari, kinoqurilmalar, kinoteatrlar, sirk, axborot - kutubxona markazlari, hayvonot bog'lari, madaniyat markazlari, botanika bog'i, nashriyotlar, tahririyatlar.

3- bob. Madaniyat statistikasi ko'rsatkichlarini hisoblash usullari

5. Qo'yida statistika ko'rsatkichlarini hisoblashda foydalaniladigan usullar keltirilgan.

Teatr tomoshabinlari soni 10 000 aholiga

$$\text{Teatr tomoshabinlari soni 10 000 aholiga} = \frac{\text{Yil davomida tomoshabinlar soni}}{\text{Aholi soni, yil boshiga}} * 10000;$$

Muzeylarga yakka tartibda qatnovlar soni 10 000 aholiga

$$\text{Muzeylarga yakka tartibda qatnovlar soni 10 000 aholiga} = \frac{\text{Yil davomida tashrif buyuruvchilar soni}}{\text{Aholi soni, yil boshiga}} * 10000;$$

O'rtacha bitta kutubxonaga to'g'ri keladigan kitob va jurnallar soni

$$\text{O'rtacha bitta kutubxonaga to'g'ri keladigan kitob va jurnallar soni} = \frac{\text{Barcha idoraviy kutubxonalarda kitob va jurnallar soni, yil boshiga}}{\text{Kutubxonalar soni, yil boshiga}}$$

Kutubxonalar soni 10 000 aholiga nisbatan

$$\text{Kutubxonalar soni 10 000 aholiga} = \frac{\text{Barcha idoraviy kutubxonalar soni, yil boshiga}}{\text{Aholi soni, yil boshiga}} * 10000$$

Kutubxonalarda kitoblar va jurnallar soni 1000 aholiga

$$\text{Kutubxonada kitob va jurnallar soni 1000 aholiga} = \frac{\text{Barcha idoraviy kutubxonalarda kitob va jurnallar soni, yil boshiga}}{\text{Aholi soni, yil boshiga}} * 1000$$

O'rtacha bitta kutubxonaga to'g'ri keladigan foydalanuvchilar soni

$$\text{O'rtacha bitta kutubxonaga to'g'ri keladigan foydalanuvchilar soni} = \frac{\text{Barcha idoraviy kutubxonalarda foydalanuvchilar soni, yil davomida}}{\text{Kutubxonalari soni, yil boshiga}}$$

O'rtacha bitta foydalanuvchiga berilgan kitob va jurnallar soni

$$\text{O'rtacha bitta foydalanuvchiga berilgan kitob va jurnallar soni} = \frac{\text{Barcha idoraviy kutubxonalarda yil davomida berilgan kitob va jurnallar soni, Yil davomida foydalanuvchilar soni}}$$

O'rtacha aholi boshiga kinonamoyishlar soni

$$\text{Kinonamoyishlar soni, o'rtacha aholi boshiga} = \frac{\text{Kinonamoyishlarga tashriflar soni, yillik}}{\text{O'rtacha yillik aholi soni}}$$

Kinoteatr tomosha zallaridagi o'rinlar soni, 1000 aholiga

$$\text{Kinoteatr tomosha zallaridagi o'rinlar soni, 1000 aholiga} = \frac{\text{Kinoteatr tomosha zallaridagi o'rinlar soni, yil boshiga}}{\text{Aholi soni, yil boshiga}} * 1000$$

Foydalanilgan adabiyotlar

1. 2017- 2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasi.
2. Rasmiy statistika to‘g‘risida O‘zbekiston Respublikasining Qonuni 11.08.2021 y., O‘RQ-707-son.
3. Madaniyat statistikasi takomillashtirish bo‘yicha uslubiy tavsiyalar, O‘zbekiston qonunchiligidagi o‘zgarishlarni va YUNESKO tavsiyalarini inobatga olgan holda Kadrlar malakasini oshirish va statistik tadkilotlar institutining madaniyat statistika tizimi bo‘yicha.
4. YUNESKO Statistika Institutining rasmiy sayti <http://uis.unesco.org/>
5. Belarus Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasining rasmiy sayti <http://www.belstat.gov.by>
6. Qirg‘iz Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasining rasmiy sayti <http://www.stat.kg>